

دانشگاه الزهرا (س)

دانشکده ادبیات، زبان‌ها و تاریخ

پایان‌نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته زبان‌شناسی همگانی

عنوان:

بررسی فرایندهای واژه‌سازی در گونه گفتاری زبان فارسی

استاد راهنما:

دکتر فریبا قطره

استاد مشاور:

دکتر فریده حق‌بین

دانشجو:

مرضیه السادات رضوی نجف‌آبادی

مهر ۱۳۹۰

چکیده

پژوهش حاضر با عنوان بررسی فرایندهای واژه‌سازی در گونه گفتاری زبان فارسی، به بررسی و تحلیل صرفی واژه‌هایی اختصاص دارد که غالباً در گونه گفتاری زبان فارسی کاربرد دارند. این پژوهش در پنج فصل تدوین شده است. فصل اول به کلیات پژوهش، بیان مسئله، طرح پرسش‌ها و فرضیه‌ها، و ساختار کلی پژوهش اختصاص یافته است. در فصل دوم به پیشینه تحقیق در حوزه صرف پرداخته شده است که در آن آراء و نظریه‌های برخی از زبان‌شناسان و محققان ایرانی و غیرایرانی در این خصوص معرفی شده‌اند. در فصل سوم مبانی نظری مربوط به پژوهش در چارچوب آراء بویج (۲۰۰۷) مطرح شده و مفاهیم اصلی و زیربنایی پژوهش از قبیل صرف، واژگان، واژه‌سازی، واژه‌آفرینی (خلق واژه) و زایایی به طور اجمالی بررسی و توصیف شده‌اند. در فصل چهارم داده‌های تحقیق شامل ۳۳۲ واژه، به لحاظ صرفی و نوع فرایند واژه‌سازی به کار رفته در ساخت آنها بررسی و طبقه‌بندی شده‌اند. فصل پنجم نیز به نتایج حاصل از این پژوهش اختصاص یافته است که نشان می‌دهد فرایندهای ترکیب، اشتقاق، اشتقاق-ترکیب، تبدیل، تکرار، کوتاه‌سازی، آمیزش، ابداع، قیاس و قرض‌گیری در ساخت واژه‌های جدید در گفتار دخیل هستند که از این میان دو فرایند ترکیب و تبدیل از بسامد بالاتری نسبت به سایر موارد برخوردار هستند.

واژه‌های کلیدی: صرف، فارسی گفتاری، واژه‌سازی، واژه‌آفرینی (خلق واژه)، زایایی.

فهرست مطالب

۱- کلیات پژوهش

۱ ۱-۱ مقدمه
۱ ۲-۱ مسئله پژوهش
۳ ۳-۱ پرسش‌های پژوهش
۳ ۴-۱ فرضیات پژوهش
۳ ۵-۱ روش گردآوری داده‌ها
۴ ۶-۱ ساختار پژوهش
۴ ۸-۱ محدودیت‌های پژوهش

۲- پیشینه پژوهش

۵ ۱-۲ مقدمه
۵ ۲-۲ پژوهش‌های غیرایرانی
۵ ۱-۲-۲ متیوز (۱۹۹۱)

- ۶ ۲-۲-۲ اسپنسر (۱۹۹۱)
- ۸ ۳-۲-۲ اندرسون (۱۹۹۲)
- ۱۰ ۵-۲-۲ کاتامبا (۱۹۹۷)
- ۱۱ ۶-۲-۲ هسپلمت (۲۰۰۲)
- ۱۳ ۷-۲-۲ بائر (۲۰۰۴)
- ۱۷ ۸-۲-۲ آرونوف و فودمن (۲۰۰۵)
- ۱۸ ۹-۲-۲ کاتامبا و استنهاام (۲۰۰۶)
- ۲۰ ۱۰-۲-۲ بویج (۲۰۰۷)
- ۲۲ ۳-۲-۲ پژوهش‌های ایرانی
- ۲۲ ۱-۳-۲ پیرشفیعی (۱۳۶۱)
- ۲۳ ۲-۳-۲ اوحدی (۱۳۷۵)
- ۲۴ ۳-۳-۲ سامعی (۱۳۷۵)

۲۵(۱۳۷۸) ۴-۳-۲ نجفی

۲۵(۱۳۸۰) ۵-۳-۲ صادقی زرقری

۲۶ (۱۳۸۲) ۶-۳-۲ سمائی

۲۷(۱۳۸۵) ۷-۳-۲ کی قبادی

۲۷(۱۳۸۶) ۸-۳-۲ شقاقی

۲۹ ۴-۲ جمع‌بندی

۳- بحث‌های نظری

۳۰ ۱-۳ مقدمه

۳۰ ۲-۳ صرف

۳۳ ۱-۲-۳ صرف جانشینی

۳۴ ۲-۲-۳ صرف هم‌نشینی

۳۵ ۳-۳ صرف و واژگان

- ۳۷ ۴-۳ روش‌های ساخت واژه‌های جدید
- ۳۷ ۱-۴-۳ عملکردهای صرفی
- ۳۸ ۱-۴-۳-۱ ترکیب
- ۳۸ ۲-۴-۳-۱ اشتقاق
- ۳۸ ۱-۴-۳-۲ وندافزایی
- ۴۰ ۲-۴-۳-۲ تبدیل
- ۴۱ ۳-۴-۳-۱ دوگان‌سازی
- ۴۲ ۴-۴-۳-۱ صرف ریشه و الگو
- ۴۳ ۵-۴-۳-۱ پسین‌سازی
- ۴۳ ۳-۴-۳-۱ انواع تعدیلات آوایی
- ۴۴ ۲-۴-۳ واژه‌آفرینی
- ۴۴ ۱-۴-۳-۲ آمیزش

- ۴۵ ۲-۲-۴-۳ سرواژه‌سازی
- ۴۵ ۳-۲-۴-۳ الفباسبازی
- ۴۵ ۴-۲-۴-۳ کوتاه‌سازی
- ۴۷ ۳-۴-۳ قرض‌گیری
- ۴۸ ۴-۴-۳ تبدیل عبارت به واژه
- ۴۹ ۵-۴-۳ ابداع
- ۴۹ ۶-۴-۳ قیاس
- ۵۰ ۵-۳ زایایی
- ۵۲ ۶-۳ جمع‌بندی

۴- تحلیل داده‌ها

۵۳ ۱-۴ مقدمه
۵۴ ۲-۴ تحلیل صرفی
۵۵ ۱-۲-۴ فرایندهای واژه‌سازی
۵۵ ۱-۱-۲-۴ فرایند ترکیب
۵۵ ۱-۱-۱-۲-۴ فرایند ترکیب در اسمها
۵۷ ۲-۱-۱-۲-۴ فرایند ترکیب در فعلها
۶۴ ۳-۱-۱-۲-۴ فرایند ترکیب در صفتها
۶۷ ۴-۱-۱-۲-۴ فرایند ترکیب در قیده‌ها
۶۸ ۲-۱-۲-۴ فرایند اشتقاق
۶۸ ۱-۲-۱-۲-۴ فرایند اشتقاق در اسمها
۷۰ ۲-۲-۱-۲-۴ فرایند اشتقاق در صفتها

- ۷۲ فرایند اشتقاق در قیدها ۳-۲-۱-۲-۴
- ۷۳ فرایند اشتقاق- ترکیب ۳-۱-۲-۴
- ۷۳ فرایند اشتقاق ترکیب در اسمها ۱-۳-۱-۲-۴
- ۷۶ فرایند اشتقاق ترکیب در صفتها ۲-۳-۱-۲-۴
- ۷۷ فرایند تبدیل ۴-۱-۲-۴
- ۷۸ فرایند تبدیل در صفتها ۱-۴-۱-۲-۴
- ۷۸ تبدیل اسم به صفت ۱-۱-۴-۱-۲-۴
- ۸۰ تبدیل فعل به صفت ۲-۱-۴-۱-۲-۴
- ۸۱ فرایند تبدیل در فعلها ۲-۴-۱-۲-۴
- ۸۱ تبدیل اسم به فعل ۱-۲-۴-۱-۲-۴
- ۸۴ تبدیل صفت به فعل ۲-۲-۴-۱-۲-۴

- ۸۶ ۵-۱-۲-۴ فرایند تکرار (دوگان‌سازی)
- ۸۷ ۱-۵-۱-۲-۴ فرایند تکرار در اسم‌ها
- ۸۹ ۲-۵-۱-۲-۴ فرایند تکرار در صفت‌ها
- ۹۰ ۳-۵-۱-۲-۴ فرایند تکرار در قیدها
- ۹۲ ۲-۲-۴ فرایندهای واژه آفرینی (خلق واژه)
- ۹۲ ۱-۲-۲-۴ فرایند کوتاه‌سازی
- ۹۲ ۱-۱-۲-۲-۴ فرایند کوتاه‌سازی در اسم‌ها
- ۹۴ ۱-۱-۱-۲-۲-۴ فرایند کوتاه‌سازی در اسم‌های خاص
- ۹۶ ۲-۱-۲-۲-۴ فرایند کوتاه‌سازی در صفت‌ها
- ۹۶ ۳-۱-۲-۲-۴ فرایند کوتاه‌سازی در قیدها
- ۹۷ ۲-۲-۲-۴ فرایند آمیزش

- ۹۷ فرایند آمیزش در اسمها ۱-۲-۲-۲-۴
- ۹۸ فرایند آمیزش در صفتها ۲-۲-۲-۲-۴
- ۹۸ فرایند ابداع ۳-۲-۲-۴
- ۹۹ فرایند ابداع در اسمها ۱-۳-۲-۲-۴
- ۹۹ فرایند ابداع در صفتها ۲-۳-۲-۲-۴
- ۱۰۰ سایر فرایندها ۳-۲-۴
- ۱۰۰ قیاس ۱-۳-۲-۴
- ۱۰۱ قیاس در اسمها ۱-۱-۳-۲-۴
- ۱۰۲ قیاس در صفتها ۲-۱-۳-۲-۴
- ۱۰۳ قرض‌گیری ۲-۳-۲-۴
- ۱۰۳ قرض‌گیری در اسمها ۱-۲-۳-۲-۴
- ۱۰۴ قرض‌گیری در صفتها ۲-۲-۳-۲-۴

- ۱۰۵ ۵-۳-۲-۴ گسترش استعاری
- ۱۰۸ ۳-۴ تحلیل آماری داده‌ها
- ۱۰۸ ۱-۳-۴ جدول و نمودار کلی داده‌ها
- ۱۱۲ ۲-۳-۴ نمودار کل فرایندهای مربوط به واژه‌سازی
- ۱۱۳ ۳-۳-۴ نمودار کل فرایندهای مربوط به واژه‌آفرینی
- ۱۱۴ ۴-۳-۴ نمودار اسم‌ها
- ۱۱۵ ۵-۳-۴ نمودار فعل‌ها
- ۱۱۶ ۶-۳-۴ نمودار صفت‌ها
- ۱۱۷ ۷-۳-۴ نمودار قیده‌ها
- ۱۱۸ ۴-۴ جمع‌بندی

۵- نتیجه‌گیری

- ۱-۵ مقدمه ۱۲۰
- ۲-۵ بررسی پرسش‌ها و فرضیه‌های پژوهش ۱۲۰
- ۳-۵ یافته‌های پژوهش ۱۲۳
- ۴-۵ پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آتی ۱۲۵
- کتابنامه ۱۲۶
- واژه‌نامهٔ فارسی – انگلیسی ۱۲۸
- واژه‌نامهٔ انگلیسی – فارسی ۱۳۶

چکیدهٔ انگلیسی

فهرست نمودارها

- ۱۲ نمودار 6-2-2: میزان زایایی بعضی از الگوهای واژه‌سازی در زبان انگلیسی
- ۳۵ نمودار ۲-۲-۳: ساختار صرفی tranquilizer
- ۱۱۱ نمودار ۱-۱-۳-۴: نمودار ستونی مربوط به فراوانی داده‌ها
- ۱۱۱ نمودار ۲-۱-۳-۴: نمودار دایره‌ای شکل مربوط به فراوانی داده‌ها

- ۱۱۲ نمودار ۴-۳-۲: نمودار کل فرایندهای مربوط به واژه‌سازی
- ۱۱۳ نمودار ۴-۳-۳: نمودار کل فرایندهای مربوط به واژه‌آفرینی
- ۱۱۴ نمودار ۴-۳-۴: نمودار اسم‌ها
- ۱۱۵ نمودار ۴-۳-۵: نمودار فعل‌ها
- ۱۱۶ نمودار ۴-۳-۶: نمودار صفت‌ها
- ۱۱۷ نمودار ۴-۳-۷: نمودار قیده‌ها
- ۱۲۱ نمودار ۵-۲: انواع فرایندها

فهرست جدول‌ها

- ۵۵ جدول ۴-۲-۱-۱-۱ اسم‌های حاصل از فرایند ترکیب
- ۵۷ جدول ۴-۲-۱-۱-۲ فعل‌های حاصل از فرایند ترکیب
- ۶۵ جدول ۴-۲-۱-۱-۳ صفت‌های حاصل از فرایند ترکیب
- ۶۷ جدول ۴-۲-۱-۱-۴ قیده‌های حاصل از فرایند ترکیب
- ۶۸ جدول ۴-۲-۱-۲-۱ اسم‌های حاصل از فرایند اشتقاق
- ۷۰ جدول ۴-۲-۱-۲-۲ صفت‌های حاصل از فرایند اشتقاق
- ۷۲ جدول ۴-۲-۱-۲-۳ قیده‌های حاصل از فرایند اشتقاق
- ۷۳ جدول ۴-۲-۱-۳-۱ اسم‌های حاصل از فرایند اشتقاق- ترکیب
- ۷۶ جدول ۴-۲-۱-۳-۲ صفت‌های حاصل از فرایند اشتقاق- ترکیب
- ۷۸ جدول ۴-۲-۱-۴-۱ صفت‌های حاصل از تبدیل اسم به صفت

- ۸۰ جدول ۴-۲-۱-۴-۱-۲ صفت‌های حاصل از تبدیل فعل به صفت
- ۸۱ جدول ۴-۲-۱-۴-۱-۲ فعل‌های حاصل از تبدیل اسم به فعل
- ۸۴ جدول ۴-۲-۱-۴-۲-۲ فعل‌های حاصل از تبدیل صفت به فعل
- ۸۷ جدول ۴-۲-۱-۵-۱-۲ اسم‌های حاصل از فرایند تکرار
- ۸۹ جدول ۴-۲-۱-۵-۲ صفت‌های حاصل از فرایند تکرار
- ۹۱ جدول ۴-۲-۱-۵-۳ قیده‌های حاصل از فرایند تکرار
- ۹۲ جدول ۴-۲-۱-۱-۲ اسم‌های حاصل از فرایند کوتاه‌سازی
- ۹۴ جدول ۴-۲-۱-۱-۱ اسم‌های خاص حاصل از فرایند کوتاه‌سازی
- ۹۶ جدول ۴-۲-۱-۲-۲ صفت‌های حاصل از فرایند کوتاه‌سازی
- ۹۶ جدول ۴-۲-۱-۲-۳ قیده‌های حاصل از فرایند کوتاه‌سازی

- ۹۷ جدول ۴-۲-۲-۲-۱ اسم‌های حاصل از فرایند آمیزش
- ۹۸ جدول ۴-۲-۲-۲-۲ صفت‌های حاصل از فرایند آمیزش
- ۹۹ جدول ۴-۲-۲-۳-۱ اسم‌های حاصل از فرایند ابداع
- ۹۹ جدول ۴-۲-۲-۳-۲ صفت‌های حاصل از فرایند ابداع
- ۱۰۱ جدول ۴-۲-۲-۴-۱-۱ اسم‌های حاصل از قیاس
- ۱۰۲ جدول ۴-۲-۲-۴-۱-۲ صفت‌های حاصل از قیاس
- ۱۰۳ جدول ۴-۲-۲-۴-۲-۱ اسم‌های حاصل از قرض‌گیری
- ۱۰۴ جدول ۴-۲-۲-۴-۲-۲ صفت‌های حاصل از قرض‌گیری
- ۱۰۵ جدول ۴-۲-۲-۴-۳ واژه‌های حاصل از گسترش استعاری

جدول ۱-۱-۳-۴ میزان فراوانی داده‌ها در چهار مقولهٔ اسم، فعل، صفت و قید ۱۰۹

نشانه‌های واج‌نگاری

جدول همخوان‌های فارسی

چاکنایی	ملازی	کامی	لثوی کامی	لثوی	دندانی	لب و دندانی	دولبی	محل تولید / نحوه تولید
?	q	k, g			t, d		P, b	انفجاری
h	x		š, ž	s, z		f, v		سایشی
			č, ĵ					انفجاری-سایشی
				r				لرزشی
				n			m	غنه‌ای
		y		l				روان

نمودار واکه‌های فارسی

